

Σχόλια Green Tank επί του Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ) Δυτικής Μακεδονίας

Σύνοψη σχολίων

Το παρόν αποτελεί ένα κείμενο σχολίων της δεξαμενής σκέψης The Green Tank επί του Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ) Δυτικής Μακεδονίας.

1. Το ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας **περιγράφει επαρκώς τη διαδικασία μετάβασης σε εθνικό επίπεδο προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία** αν και απουσιάζει πλήρως η αναφορά στον νέο πανευρωπαϊκό κλιματικό στόχο για μείωση των εκπομπών κατά τουλάχιστον 55% ως το 2030, γεγονός που με τη σειρά του επιβάλλει αναθεώρηση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) και κατ' επέκταση αντίστοιχη προσαρμογή του ΕΣΔΙΜ.
2. Δεν υπάρχει καμία αναφορά (πολλώ δε μάλλον ανάλυση) σχετικά με το **ύψος των διαθέσιμων πόρων** για τη χρηματοδότηση της μετάβασης.
3. Απαιτείται τεκμηρίωση για την **επάρκεια των πόρων**, ειδικά την επιλογή των συνεισφορών του ΕΤΠΑ, του ΕΚΤ+ που προορίζονται να αξιοποιηθούν για τη μετάβαση τόσο των λιγνιτικών περιοχών όσο και των νησιών, ιδιαίτερα καθώς αυτοί (€1,6 δις) είναι σαφώς χαμηλότεροι από τους πόρους γειτονικών κρατών μελών μόνο από το ΤΔΜ. Αντίστοιχη τεκμηρίωση χρειάζεται και για το ύψος των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης που θα διατεθούν για τη μετάβαση.
4. Οι **εθνικοί πόροι** κρίνονται εντελώς ανεπαρκείς για ένα θέμα που χαρακτηρίζεται ως «εθνικό».
5. Απουσιάζει πλήρως η **αντιστοίχιση μεταξύ διαθέσιμων πόρων και συγκεκριμένων επενδύσεων**.
6. Απουσιάζουν από τη διαδικασία εκπόνησης του ΕΣΔΙΜ και από το σχήμα διακυβέρνησης πολλοί **«οικείοι εταίροι» με βάση το άρθρο 6 του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ)**, όπως οι περιβαλλοντικοί εταίροι, κι αυτό παρά την έντονη περιβαλλοντική διάσταση της μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή.
7. Το **σχήμα διακυβέρνησης** είναι συγκεντρωτικό κι έχει καταρτιστεί με λογική «εκ των άνω προς τα κάτω» αφήνοντας ελάχιστες αρμοδιότητες σε τοπικούς φορείς και την κοινωνία των πολιτών.
8. Παρά την αναγνωρισμένη σημασία των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων (**ΜΜΕ**) για την αναγκαία στροφή του αναπτυξιακού μοντέλου της περιοχής, δεν υπάρχει περιγραφή του είδους των ΜΜΕ που θα προωθηθούν μέσω του ΕΣΔΙΜ καθώς και του τρόπου στήριξής τους.
9. Απουσιάζει ο απαιτούμενος από τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό του ΤΔΜ **«εξαντλητικός» κατάλογος των μεγαλύτερων επιχειρήσεων** που προορίζεται να στηριχθούν από το ΤΔΜ.
10. Απουσιάζει ο απαιτούμενος από τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό του ΤΔΜ **«εξαντλητικός» κατάλογος των επενδύσεων για την επίτευξη μείωσης των εκπομπών αερίων του**

Θερμοκηπίου από δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ.

11. Η χρήση των πόρων του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης για έργα **ενεργειακής αξιοποίησης απορριμμάτων** δεν είναι εφικτή με βάση τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό του ΤΔΜ. Τέτοιες επενδύσεις δεν είναι περιβαλλοντικά βιώσιμες και γι'αυτό άλλωστε δεν είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση.
12. Η **χρήση του τρίτου πυλώνα του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης** (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) για τη χρηματοδότηση νέων υποδομών ορυκτού αερίου χωρίς CCS, όπως αυτά που σχεδιάζονται για την τηλεθέρμανση των τριών πόλεων της Δ. Μακεδονίας, δεν είναι εφικτή λόγω της νέας πολιτικής της ΕΤΕπ όπως αυτή ανακοινώθηκε τον Νοέμβριο του 2019.
13. Η χρήση των πόρων του **Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης για έργα τηλεθέρμανσης** στο βαθμό που αυτά αφορούν υποδομές ορυκτού αερίου δεν είναι εφικτή με βάση τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό του ΤΔΜ.
14. Η χρήση του 2^{ου} πυλώνα του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης **InvestEU** για χρηματοδότηση υποδομών ορυκτού αερίου και τηλεθέρμανσης είναι προβληματική.
15. Οι αναφορές σε επενδύσεις υποδομών **αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας** είναι αόριστες και γενικόλογες παρά την επιλεξιμότητά τους για χρηματοδότηση και τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα για τη Δ. Μακεδονία.
16. Γενικόλογες και αόριστες είναι επίσης οι αναφορές σε επενδύσεις **εξοικονόμησης ενέργειας** και βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης παρά την αποδεδειγμένη δυνατότητα που έχουν αυτές για δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας καθώς και την επιλεξιμότητά τους για χρηματοδότηση από το ΤΔΜ.
17. Απουσιάζει η οποιαδήποτε αναφορά ή παροχή κινήτρων για δημιουργία **ενεργειακών κοινοτήτων** παρά το γεγονός ότι αυτές μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή των πολιτών και τις αντίστοιχες οικονομικές ωφέλειες από τη διαδικασία της μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο.
18. Δεν εξετάζεται καθόλου η **χρήση ΑΠΕ για τη θέρμανση** των κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας παρά το γεγονός ότι οι αντίστοιχες υποδομές είναι πλήρως επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης αλλά και το Ταμείο Ανάκαμψης.
19. Υπάρχουν πολλά κενά γύρω από το κομβικό ζήτημα της περιβαλλοντικής **αποκατάστασης εδαφών**, όπως κατά πόσο τηρείται η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» που επιτάσσει ο Κανονισμός για το ΤΔΜ, ποιο είναι το σχέδιο και ποιο το εκτιμώμενο κόστος αποκατάστασης, ποια είναι η αξία της γης που παραχωρεί η ΔΕΗ στο όχημα ειδικού σκοπού (SPV), τι τμήμα του (μικρού) μεριδίου των €755 εκ. της Ελλάδας από το ΤΔΜ θα διοχετευθεί στην αποκατάσταση εδαφών κλπ.
20. Υπάρχουν ασάφειες σχετικά με το είδος των ενεργειακών επενδύσεων που θα χρηματοδοτήσει το **Ταμείο Ανάκαμψης**.

Αναλυτικά σχόλια

1. Το ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας **περιγράφει επαρκώς τη διαδικασία μετάβασης σε εθνικό επίπεδο προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία** αν και απουσιάζει πλήρως η αναφορά στον νέο πανευρωπαϊκό κλιματικό στόχο για μείωση των εκπομπών κατά τουλάχιστον 55% ως το 2030, γεγονός που με τη σειρά του επιβάλλει αναθεώρηση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) και κατ' επέκταση αντίστοιχη προσαρμογή του ΕΣΔΙΜ.

Χρηματοδότηση

2. Το ΕΣΔΙΜ δεν περιλαμβάνει **καμία αναφορά στο ύψος των διαθέσιμων πόρων** για τη χρηματοδότηση του μετασχηματισμού της τοπικής οικονομίας προς βιώσιμη κατεύθυνση. Καταρχάς αυτό δυσκολεύει την αξιολόγηση του ΕΣΔΙΜ καθώς είναι αδύνατον να εκτιμηθεί αν οι προτεινόμενες δράσεις μπορούν να υλοποιηθούν με τους διαθέσιμους πόρους. Επιπλέον, η απουσία θεμελιωδών πληροφοριών σχετικά με το ύψος των διαθέσιμων πόρων και τις πηγές αυτών των πόρων (ΤΔΜ, άλλοι ευρωπαϊκοί πόροι, εθνικοί πόροι, κοκ) για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών εντείνει την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια των πολιτών, η οποία καταγράφηκε με σαφήνεια σε πρόσφατη [δημοσκόπηση](#). Η σύγκυση δε εντείνεται από τα διαφορετικά οικονομικά μεγέθη που παρουσιάζονται από την αρμόδια Επιτροπή χωρίς να αναλύονται ή να εξηγούνται. Για παράδειγμα, τον Σεπτέμβριο του 2020 είχε αναφερθεί από τον πρώην υπουργό ΠΕΝ και τον Συντονιστή του ΣΔΑΜ ότι οι συνολικοί διαθέσιμοι πόροι για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών και των νησιών θα ανέλθουν σε **€5,05 δις**, ενώ λίγους μήνες μετά αναφέρεται ότι το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) που θα απαρτίζεται από τα ΕΣΔΙΜ θα χρηματοδοτηθεί με συνολικούς πόρους ύψους **€1,6 δις**. Κατά πάσα πιθανότητα τα €1,6 δις αφορούν τους πόρους του ΤΔΜ, του ΕΤΠΑ, του ΕΚΤ+ και τις αντίστοιχες εθνικές συγχρηματοδοτήσεις (15%) ενώ τα €5,05δις περιλαμβάνουν τόσο το Ταμείο Ανάκαμψης όσο και τις μοχλεύσεις που σχετίζονται με τη χρήση των άλλων δύο πυλώνων του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης (Invest EU και ΕΤΕπ). Ωστόσο, είναι απαραίτητο αυτό να αποσαφηνιστεί και να εξηγηθεί η λογική για την επιλογή των ποσών που είναι στη διακριτική ευχέρεια της Ελλάδας (το ΤΔΜ για παράδειγμα δεν είναι).
3. Δεν υπάρχει καμία σαφής και συγκεκριμένη εκτίμηση ότι οι **διαθέσιμοι πόροι του ΠΔΑΜ** (€1,6 δις) επαρκούν για την επιτυχή μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών αλλά και των νησιών. Δεδομένου ότι α) σύμφωνα με τους Κανονισμούς, η μεταφορά πόρων του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ+ στο ΠΔΑΜ γίνεται μία φορά, β) το ποσό που έλαβε τελικά η Ελλάδα από το ΤΔΜ (€755 εκ) είναι πολύ μικρό και γ) οι ανάγκες είναι μεγάλες, ειδικά και πρωτίστως στις λιγνιτικές περιοχές, προτείνεται να επανεξεταστεί η αύξηση της συνεισφορά του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ+ στο ΠΔΑΜ. Είναι χαρακτηριστικό ότι η γειτονική Ρουμανία θα λάβει μόνο από το ΤΔΜ ποσό της τάξης των €2 δις που θα αξιοποιήσει για τη μετάβαση 2 εξορμητικών περιφερειών, ενώ η Ελλάδα διαθέτει από ΤΔΜ, ΕΤΠΑ, ΕΚΤ+ και εθνικές συγχρηματοδοτήσεις €1,6 δις και όχι μόνο για τις 2 λιγνιτικές περιοχές αλλά και για τη μετάβαση νησιών. Αντίστοιχη τεκμηρίωση χρειάζεται και για το ύψος των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης που θα διατεθούν για τη μετάβαση.

4. Ιδιαίτερο προβληματισμό προκαλεί η αναφορά στους **εθνικούς πόρους** που θα συνεισφέρουν στη χρηματοδότηση της μετάβασης. Συγκεκριμένα στη σελίδα 24, και τον πίνακα 14, διευκρινίζεται ότι «*εν προκειμένω, όταν αναφερόμαστε σε εθνικούς πόρους αναφερόμαστε αποκλειστικά στο Λιγνιτικό Τέλος και τα Έσοδα Πλειστηριασμών Δικαιωμάτων Εκπομπών*». Ωστόσο η λιγνιτική παραγωγή έχει ως γνωστόν καταρρεύσει με αποτέλεσμα το λιγνιτικό τέλος σύμφωνα με τον υφιστάμενο νόμο να έχει σχεδόν εκμηδενιστεί. Επιπλέον, σύμφωνα με την πρόσφατη ΚΥΑ της 31.12.2020 (ΦΕΚ Β' 5901) το μερίδιο των δημοσίων εσόδων από τους πλειστηριασμούς δικαιωμάτων που θα διατεθεί για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών προσδιορίστηκε σε μόλις 1%. Εάν διατηρηθεί αυτό το ποσοστό, αντί του 6% που ίσχυε για τις χρονιές 2018 και 2019 ή άλλου μεγαλύτερου ποσοστού, πρακτικά σημαίνει ότι για την επόμενη δεκαετία η εθνική συνεισφορά στην υπόθεση της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών θα είναι πρακτικά μηδενική. Η μετάβαση όμως των κοινωνιών που για δεκαετίες θυσιάσαν την ποιότητα ζωής και τους φυσικούς τους πόρους για την ηλεκτροδότηση της χώρας δεν μπορεί παρά να είναι εθνική υπόθεση, πράγμα που πρέπει να αντικατοπτρίζεται και στους διαθέσιμους εθνικούς πόρους. Είναι κατά συνέπεια απαραίτητο να δεσμευτεί η ελληνική πολιτεία ότι θα διαθέσει τμήμα των δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων CO2 για τη χρηματοδότηση της μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών και καθόλη τη διάρκεια της 4^{ης} φάσης του ΣΕΔΕ 2021-2030.
5. Απουσιάζει πλήρως η **αντιστοίχιση μεταξύ διαθέσιμων πόρων και συγκεκριμένων επενδύσεων**. Μία τέτοια παρουσίαση, μάλιστα, είναι προαπαιτούμενο του νέου [Κανονισμού για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης](#) (ΤΔΜ) (άρθρο 11, παράγραφος 2, σημείο d) ο οποίος απαιτεί «*περιγραφή της προσδοκώμενης συνεισφοράς από το ΤΔΜ για την αντιμετώπιση των κοινωνικών, των οικονομικών και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της μετάβασης προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία*»

Συμμετοχικότητα στην εκπόνηση του ΕΣΔΙΜ και Διακυβέρνηση

6. Στην ενότητα 3.1 του ΕΣΔΙΜ (σελίδα 37) αναφέρεται ότι η κατάρτισή του οργανώθηκε σύμφωνα με το άρθρο 6 του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ), όπως επιτάσσει και ο πρόσφατα οριστικοποιημένος [Κανονισμός για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης](#) (άρθρο 11, παράγραφος 3). Ειδικότερα το ΕΣΔΙΜ αναφέρει ότι έχει οργανωθεί «εταιρική» σχέση με εκπροσώπους από:
- Αρμόδιες τοπικές αρχές: Περιφερειακές αρχές, Δημοτικές αρχές, Λοιποί φορείς
 - Επιμελητήρια: Εμποροβιομηχανικά Επιμελητήρια, Τεχνικά Επιμελητήρια, Γεωτεχνικά Επιμελητήρια, Οικονομικά Επιμελητήρια
 - Σύλλογοι / Ομοσπονδίες: Εργατικά κέντρα, Εμπορικοί σύλλογοι
 - Επιστημονικά κέντρα: Εκπαιδευτικά ιδρύματα, Ινστιτούτα και κέντρα έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και οικονομικών ερευνών

Από την άλλη μεριά, το άρθρο 6 του ΚΚΔ, με το οποίο πρέπει να συμμορφώνονται τα ΕΣΔΙΜ σύμφωνα με τον Κανονισμό του ΤΔΜ, αναφέρει ως «οικείους εταίρους» αυτούς που υπάγονται στις ακόλουθες κατηγορίες:

- αστικές και άλλες δημόσιες αρχές·
- οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι·
- σχετικοί φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικοί εταίροι και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Από τη σύγκριση των δύο καταλόγων γίνεται σαφές ότι για την εκπόνηση του ΕΣΔΙΜ δεν κλήθηκαν φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων, ούτε εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών αλλά ούτε και περιβαλλοντικοί εταίροι, κι αυτό παρά την έντονη περιβαλλοντική διάσταση της μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή.

7. Το **σχήμα διακυβέρνησης** που ήδη έχει συγκροτηθεί καθώς και εκείνο που προτείνεται για την παρακολούθηση της υλοποίησης του ΕΣΔΙΜ είναι συγκεντρωτικό κι έχει καταρτιστεί με λογική «εκ των άνω προς τα κάτω» αφήνοντας ελάχιστες αρμοδιότητες σε τοπικούς φορείς και την κοινωνία των πολιτών. Από τους περίπου 10 φορείς που αναφέρονται, μόνο οι σχετικές ανά Περιφέρεια υποεπιτροπές παρακολούθησης έχουν τοπικό/περιφερειακό χαρακτήρα, η ενεργοποίηση των οποίων, ωστόσο, είναι αβέβαιη. Για τις επικουρικές δορυφορικές δομές που επίσης αναφέρονται στο οργανόγραμμα, δεν γίνεται καμία περαιτέρω αναφορά σχετικά με τη σύνθεση τους και τον ρόλο τους. Σε κάθε περίπτωση, αφορούν και πάλι την παρακολούθηση των τοπικών προγραμμάτων και δεν αποτελούν ι όργανα διαβούλευσης. Σημειώνεται ότι η διαδικασία της Δίκαιης Μετάβασης ξεπερνάει την εκπόνηση και υλοποίηση ενός επιχειρησιακού προγράμματος. Για να είναι πετυχημένη και ολοκληρωμένη η Δίκαιη Μετάβαση είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί ένα συμμετοχικό και δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης αναπόσπαστο μέρος του οποίου να αποτελεί η οργανωμένη και συστηματική διαβούλευση. Συνολικά σχετικά με τη διακυβέρνηση απουσιάζει και πάλι οποιαδήποτε αναφορά σε κοινωνικούς εταίρους που θα εμπλακούν και στους τρόπους και τις στρατηγικές εμπλοκής τους αντίθετα με τις προβλέψεις του Κανονισμού Κοινών Διατάξεων που διέπει πλέον και τον Κανονισμό του ΤΔΜ.

Είδος επιχειρήσεων προς χρηματοδότηση

8. Το ΕΣΔΙΜ ορίζει τη σημασία της ανάπτυξης των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων (**ΜΜΕ**) για την αναζωογόνηση της οικονομίας τη Δυτική Μακεδονία με σαφή, ποσοτικό τρόπο αναφέροντας (σελίδα 30) ότι «...η υλοποίηση των επενδύσεων σε ΜΜΕ εκτιμάται πως δύναται να καλύψει το 66% των άμεσων και το 84% των έμμεσων θέσεων εργασίας που χάνονται, ήτοι να δημιουργήσει 3.770 και 4.020 άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας, αντίστοιχα». Ωστόσο δεν υπάρχει καμία

ειδική αναφορά για το ύψος της οικονομικής στήριξης προς αυτές τις επιχειρήσεις που θα καλύψουν το μεγαλύτερο μέρος των χαμένων θέσεων εργασίας. Και τούτο παρά το γεγονός ότι η στήριξη των ΜΜΕ αποτελεί την κεντρική στόχευση του [Ευρωπαϊκού ΤΑΜ](#) (άρθρο 8, παράγραφος 2, σημείο α), του βασικού δηλαδή χρηματοδοτικού εργαλείου για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών.

9. Φαίνεται ότι η προαναφερθείσα αναφορά στις ΜΜΕ χρησιμοποιείται κυρίως για να τεκμηριώσει την ανάγκη στήριξης και **μεγαλύτερων επιχειρήσεων**. Ωστόσο σε αντίθεση με την προϋπόθεση που θέτει ο [Κανονισμός για το ΤΑΜ](#) για καταγραφή «εξαντλητικού» καταλόγου των εν λόγω πράξεων και επιχειρήσεων, η περιγραφή του ΕΣΔΙΜ των μεγάλων επιχειρήσεων που θα στηριχθούν, κάθε άλλο παρά εξαντλητική είναι.
10. Επιπλέον, το ΕΣΔΙΜ ξεκάθαρα αναφέρεται (ενότητα 2.4.3. σελίδα 31) σε στήριξη **επενδύσεων για την επίτευξη μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ** για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών. Δυστυχώς δεν δίνεται καμία περαιτέρω πληροφορία για τις επενδύσεις σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις, στο τέλος δε της ενότητας αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «το είδος των σχετικών επενδύσεων, εφόσον προκύψει αντίστοιχο ενδιαφέρον κατά τον σχεδιασμό, θα προσδιορισθεί σε επόμενο στάδιο.» Ωστόσο αυτό δεν είναι συμβατό με τις προδιαγραφές για τα ΕΣΔΙΜ που θέτει ο [Ευρωπαϊκός Κανονισμός για το ΤΑΜ](#) και ο οποίος αναφέρει (άρθρο 11, παράγραφος 2, σημείο i) ότι «όταν παρέχεται στήριξη σε επενδύσεις για την επίτευξη μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από δραστηριότητες που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι της οδηγίας 2003/87/ΕΚ, (πρέπει το ΕΣΔΙΜ να περιλαμβάνει) **εξαντλητικό κατάλογο** των πράξεων που πρόκειται να υποστηριχθούν και **αιτιολόγηση** ότι συμβάλλουν στη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία και οδηγούν σε σημαντική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, σαφώς κάτω των σχετικών δεικτών αναφοράς που χρησιμοποιούνται για τη δωρεάν κατανομή δικαιωμάτων εκπομπής βάσει της οδηγίας 2003/87/ΕΚ, και με την προϋπόθεση ότι είναι απαραίτητες για την προστασία σημαντικού αριθμού θέσεων εργασίας». Τίποτε από όλα αυτά δεν περιλαμβάνονται στο ΕΣΔΙΜ κι επομένως είτε η σχετική αναφορά πρέπει να αφαιρεθεί ή να συμπληρωθεί με τις απαιτούμενες πληροφορίες και να τεθεί σε διαβούλευση όταν όλες οι απαιτούμενες από τον Κανονισμό πληροφορίες είναι διαθέσιμες.

Κατηγορίες επενδύσεων που περιλαμβάνονται προς χρηματοδότηση

11. Αναφέρεται (σελίδα 33) ότι οι πόροι του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης θα χρησιμοποιηθούν για έργα **ενεργειακής αξιοποίησης υπολειμμάτων**, χωρίς μάλιστα να αναφέρεται οτιδήποτε πιο συγκεκριμένο. Τέτοιες επενδύσεις όμως δεν είναι περιβαλλοντικά βιώσιμες και γι' αυτό άλλωστε δεν είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση. Σύμφωνα μάλιστα με την τελική μορφή του [Κανονισμού του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#), γίνεται σαφές (προοίμιο, σημείο 14) ότι η ενεργειακή αξιοποίηση απορριμμάτων **ΔΕΝ** υποστηρίζεται από το ΤΑΜ δεδομένου ότι αυτή η δραστηριότητα βρίσκεται στα χαμηλότερα σκαλοπάτια της ιεραρχίας της κυκλικής οικονομίας.

Επιπλέον, στον ίδιο Κανονισμό (άρθρο 8, σημείο j) τα έργα διαχείρισης απορριμμάτων και κυκλικής οικονομίας είναι επιλέξιμα για χρηματοδότηση από το ΤΔΜ, αρκεί να αφορούν την πρόληψη και τη μείωση αποβλήτων, την αποδοτική χρήση των πόρων, την επαναχρησιμοποίηση, την επισκευή και την ανακύκλωση αλλά όχι την ενεργειακή αξιοποίηση. Επομένως τα σχέδια για χρήση του ΤΔΜ για έργα ενεργειακής αξιοποίησης υπολειμμάτων που περιλαμβάνονται στο ΕΣΔΙΜ της Δυτικής Μακεδονίας, πρέπει να ματαιωθούν και ενδεχομένως να αντικατασταθούν με επιλέξιμα έργα πραγματικά βιώσιμης διαχείρισης απορριμμάτων.

12. Αναφέρεται (σελίδα 32) ότι ο πυλώνας της δανειακής διευκόλυνσης του δημόσιου τομέα από την **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)** αφορά στην υλοποίηση επενδύσεων **τηλεθέρμανσης**. Μάλιστα, ο σχεδιασμός για την τηλεθέρμανση των λιγνιτικών περιοχών όπως περιγράφεται στο [επικαιροποιημένο Master Plan Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης](#) της 11ης Δεκεμβρίου 2020 περιλαμβάνει την κατασκευή νέων υποδομών παραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας με καύσιμο το ορυκτό αέριο. Ωστόσο σύμφωνα με τη [νέα πολιτική της ΕΤΕπ που ανακοινώθηκε τον Νοέμβριο του 2019](#), αποκλείεται η δανειοδότηση οποιασδήποτε υποδομής ορυκτών καυσίμων που εκπέμπει παραπάνω από 250 gr CO₂/KWh (άρα και μονάδων ορυκτού αερίου χωρίς ενσωματωμένο σύστημα αποθήκευσης άνθρακα CCS) μετά το τέλος του 2021. Επομένως η χρήση του τρίτου πυλώνα του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης για τη χρηματοδότηση νέων υποδομών ορυκτού αερίου χωρίς CCS, όπως αυτά που σχεδιάζονται για την τηλεθέρμανση των τριών πόλεων της Δ. Μακεδονίας, με συμμετοχή της ΕΤΕπ δεν είναι εφικτή.
13. Αναφέρεται (σελίδα 33) ότι οι πόροι του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης θα χρησιμοποιηθούν για έργα **τηλεθέρμανσης**. Μάλιστα ο σχεδιασμός για την τηλεθέρμανση των λιγνιτικών περιοχών όπως περιγράφεται στο [επικαιροποιημένο Master Plan Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης](#) της 11ης Δεκεμβρίου 2020 περιλαμβάνει την κατασκευή νέων υποδομών παραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας με καύσιμο το ορυκτό αέριο καθώς και την ανάπτυξη δικτύου διασυνδέσεων των τριών πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας που τηλε-θερμαίνονται (Κοζάνη, Πτολεμαΐδα, Αμύνταιο). Ωστόσο, όπως αναφέρεται ρητά (άρθρο 9, σημείο d) στον πρόσφατα οριστικοποιημένο [Κανονισμό για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης](#) οι επενδύσεις που σχετίζονται με την παραγωγή, την επεξεργασία, τη μεταφορά, τη διανομή, την αποθήκευση ή την καύση ορυκτών καυσίμων ΔΕΝ είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το ΤΔΜ. Σύμφωνα με τον ίδιο Κανονισμό (άρθρο 8, σημείο g) επενδύσεις σε υποδομές θέρμανσης είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το ΤΔΜ με την προϋπόθεση ότι αυτές τροφοδοτούνται αποκλειστικά από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ). Δεδομένου ότι οι υποδομές ορυκτού αερίου δεν υπάγονται στις επιλέξιμες επενδύσεις του ΤΔΜ, η σχετική αναφορά στο ΕΣΔΙΜ Δ. Μακεδονίας πρέπει να αφαιρεθεί.
14. Αναφέρεται (σελίδα 64) ότι το ειδικό καθεστώς InvestEU θα καλύπτει έργα για υποδομές στον τομέα της ενέργειας και των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένων των **υποδομών ορυκτού αερίου και της τηλεθέρμανσης**. Δεδομένου ότι α) το InvestEU είναι ένα σύστημα αξιοποίησης ευρωπαϊκών πόρων ως εγγυήσεων για τη δανειοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων και β) οι

επενδύσεις σε υποδομές ορυκτού αερίου ΔΕΝ είναι επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το ΤΔΜ σύμφωνα με τον σχετικό Κανονισμό, συνάγεται ότι οι πόροι του ΤΔΜ δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παροχή εγγυήσεων για τη δανειοδότηση υποδομών ορυκτού αερίου και τηλεθέρμανσης που βασίζεται σε αυτές τις υποδομές.

Κατηγορίες επενδύσεων που ΔΕΝ περιλαμβάνονται προς χρηματοδότηση

15. Οι επενδύσεις σε **υποδομές αποθήκευσης ενέργειας** είναι απαραίτητες για τη χώρα, ιδιαίτερα δεδομένης της πρόσφατα αποφασισμένης αυξημένης κλιματικής φιλοδοξίας σε επίπεδο ΕΕ και της συνεπαγόμενης αναγκαιότητας για υψηλότερες διεισδύσεις ΑΠΕ. Είναι επίσης επιλέξιμες για χρηματοδότηση από όλους τους διαθέσιμους ευρωπαϊκούς πόρους, ενώ η Δυτική Μακεδονία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της δυνατότητας μετατροπής λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες θερμικής αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας. Ωστόσο, οι αναφορές σε επενδύσεις αποθήκευσης στο ΕΣΔΙΜ είναι αόριστες και γενικόλογες ακόμα και σε σύγκριση με το Master Plan, όπου επίσης απουσίαζαν σημαντικές λεπτομέρειες.
16. Γενικόλογες και αόριστες είναι επίσης οι αναφορές σε επενδύσεις **εξοικονόμησης ενέργειας** και βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης παρά την αποδεδειγμένη δυνατότητα που έχουν αυτές για δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ ο νέος Ευρωπαϊκός [Κανονισμός του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#) (Παράρτημα ΙΙΙ) περιλαμβάνει δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων που αναφέρονται ειδικά στην εξοικονόμηση και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, το ΕΣΔΙΜ **ΔΕΝ** περιλαμβάνει αυτούς τους δείκτες.
17. Απουσιάζει η οποιαδήποτε αναφορά ή παροχή κινήτρων για δημιουργία **ενεργειακών κοινοτήτων** παρά το γεγονός ότι αυτές μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή των πολιτών και τις αντίστοιχες οικονομικές ωφέλειες από τη διαδικασία της μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο. Προτείνεται να δεσμευθεί μια ελάχιστη έκταση και αντίστοιχος ηλεκτρικός χώρος για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών πολιτών ή ΟΤΑ που αξιοποιούν το θεσμικό εργαλείο των ενεργειακών κοινοτήτων. Προτείνεται επίσης, η δέσμευση πόρων από το ΤΔΜ για την οικονομική ενίσχυση αυτών των πρωτοβουλιών ειδικά όταν είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε παρόμοια βάση με την οικονομική ενίσχυση της ηλεκτροκίνησης, καθώς και η δημιουργία δέσμης κινήτρων για τη συνεργασία μεγάλων παραγωγών ΑΠΕ με τοπικές ενεργειακές κοινότητες αντίστοιχη της δέσμευσης της ΔΕΗ για μετοχοποίηση 5% των επενδύσεων στα μεγάλα φωτοβολταϊκά και προσφορά των μετοχών αποκλειστικά στους πολίτες των λιγνιτικών περιοχών.
18. Δεν εξετάζεται καθόλου η **χρήση ΑΠΕ για τη θέρμανση των κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας** παρά το γεγονός ότι οι αντίστοιχες υποδομές είναι πλήρως επιλέξιμες για χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης αλλά και το Ταμείο Ανάκαμψης, ενώ δεν υπάρχει απολύτως καμία τεχνικο-οικονομική ανάλυση που να τεκμηριώνει ότι η προτεινόμενη λύση η οποία βασίζεται σε νέες – μη επιλέξιμες για χρηματοδότηση - υποδομές με καύσιμο το ορυκτό αέριο είναι η βέλτιστη.

Αποκαταστάσεις εδαφών

19. Το ΕΣΔΙΜ αφήνει πολλά κενά γύρω από το κομβικό ζήτημα της περιβαλλοντικής **αποκατάστασης εδαφών**. Δεν υπάρχει απολύτως καμία εκτίμηση του κόστους αποκατάστασης ή περιγραφής της διαδικασίας με την οποία η αποκατάσταση αυτή θα υλοποιηθεί εκτός από τη δημιουργία του οχήματος ειδικού σκοπού (SPV). Αποσαφηνίζεται ωστόσο ότι η ΔΕΗ απαλλάσσεται πλέον από την ευθύνη αποκατάστασης των εδαφών που η ίδια αξιοποίησε για δεκαετίες προσφέροντας ως αντάλλαγμα τη γη που της ανήκει. Επιπλέον αναφέρεται (σελίδα 33) ότι η υλοποίηση μεγάλων παρεμβάσεων εξυγίανσης, αποκατάστασης και αναπροσαρμογής χρήσεων των εδαφών που θα αποδεσμευτούν από τη ΔΕΗ, αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα του Ευρωπαϊκού ΤΑΜ και του Ταμείου Ανάκαμψης. Πράγματι οι επενδύσεις σε εξυγίανση και αποκατάσταση ορυχείων είναι επιλέξιμη για συγχρηματοδότηση από το ΤΑΜ σύμφωνα με τον [Κανονισμό του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης](#) με την προϋπόθεση όμως ότι λαμβάνεται υπόψη η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» (άρθρο 8, παράγραφος 1, σημείο i). Διόλου σαφές δεν είναι αν στον παραπάνω διακανονισμό λαμβάνεται υπόψη αυτή η αρχή καθώς η ΔΕΗ απλά απαλλάσσεται από τις υποχρεώσεις της οι οποίες μετατίθενται στο Κράτος κι αυτό μέσω της εισφοράς γης χωρίς μάλιστα να υπάρχει η οποιαδήποτε εκτίμηση αν η αξία της γης είναι συγκρίσιμη με το κόστος αποκατάστασης εδαφών. Επίσης, ενώ το ύψος των κεφαλαίων από το Ταμείο Ανάκαμψης που θα διατεθούν για την αποκατάσταση εδαφών προσδιορίστηκε στα €300 εκ. τον Σεπτέμβριο του 2020 από τον τότε υπουργό ΠΕΝ και τον Συντονιστή του ΣΔΑΜ, κανένας προσδιορισμός δεν υπάρχει σχετικά με το τμήμα των €755 εκ. που θα λάβει η Ελλάδα από το ΤΑΜ που θα διατεθεί για τον ίδιο σκοπό.
20. Είναι πολύ θετικό ότι η αναφορά του ΕΣΔΙΜ στη χρηματοδότηση από το **Ταμείο Ανάκαμψης** (σελίδα 35) διασφαλίζει ότι οι επενδύσεις που θα χρηματοδοτηθούν από αυτή την πηγή θα είναι συμβατές με τον Κανονισμό για τις Βιώσιμες Επενδύσεις 2020/852. Ωστόσο στον Πίνακα 14 (σελίδα 25) αναφέρεται ότι το Ταμείο Ανάκαμψης θα συνεισφέρει στον «*μετασχηματισμό του ενεργειακού μείγματος μέσω προώθησης μορφών ενέργειας φιλικών προς το περιβάλλον*» χωρίς να αποσαφηνίζεται ποιες ακριβώς θα είναι αυτές οι μορφές, ενώ τα αντίστοιχα προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι η «*μεταστροφή σε καθαρές μορφές ενέργειας χαμηλών εκπομπών άνθρακα*». Δεδομένου του καταλόγου των επενδύσεων που χαρακτηρίζονται βιώσιμες προτείνεται να γραφεί ξεκάθαρα ότι η χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης στο τμήμα που αφορά ενεργειακά έργα αναφέρεται σε ΑΠΕ, υποδομές αποθήκευσης ενέργειας που προέρχεται από ΑΠΕ και έργα εξοικονόμησης ενέργειας ενώ τα προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι η «*μεταστροφή σε καθαρές μορφές ενέργειας μηδενικών εκπομπών άνθρακα*».